

УДК 378.147: 811.111

DOI: <http://doi.org/10.32589/2412-9283.38.2023.284577>

ПРИНЦИПИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Черненко Є. П.

ugina9@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-9379-1814>

Київський національний лінгвістичний університет

Дата надходження 01.04.2023. Рекомендовано до друку 18.05.2023.

Анотація. В статті окреслено методичні принципи навчання англійського діалогічного мовлення майбутніх учителів. У контексті комунікативного підходу, слідом за О. Б. Тарнопольським і М. Р. Кабановою (2020), виокремлено три групи методичних принципів. З огляду на таку сучасну технологію формування іншомовної комунікативної компетентності як інтерактивне навчання іноземної мови й культури конкретизовано загальні, поодинокі й спеціальні методичні принципи навчання англійського діалогічного мовлення майбутніх учителів.

Ключові слова: принципи навчання, інтерактивне навчання, діалогічне мовлення, англійська мова і культура, майбутні вчителі.

Chernenko E. Kyiv National Linguistic University

Principles of Prospective Teachers English Dialogical Speech Interactive Training

Abstract. Introduction. Education faces the challenges of modern society, which is in high demand for effective tools for teaching foreign languages and culture at a linguistic university. At the same time, in the process of English language primary school teachers' training, educational principles are fundamental, which allow taking into account the initial requirements for the construction of a foreign language educational process, in particular, for teaching English dialogical speech. English dialogical speech competence formation is implemented by means of interactive technology. **Purpose** - to single out and specify English dialogical speech interactive training methodical principles of prospective primary school teachers in the context of a communicative approach. **Methods.** The conducted research is based on using the following methods: studying and analyzing scientific publications and observing the training process. **Results.** Without diminishing the importance of general didactic principles, we focused on the interactive teaching methodological principles of English dialogical speech of prospective primary school teachers: general principles (regarding the organization of the educational process as a whole), individual principles (related to certain aspects of educational process) and special principles (directly affect the interactive training of English dialogical speech of prospective primary school teachers). The principal result of our research is the investigation of English dialogical speech teaching principles and their influence on students' communication skills in dialogical speech practice. **Conclusion.** The methodical principles, which are specified by us, serve as the main theoretical basis for the practical development of a methodology for students' English dialogical speech teaching by taking into account all aspects, challenges, and conditions of such education.

Keywords: teaching principle, interactive teaching, dialogical speech, English language and culture, prospective teachers.

Постановка проблеми. Реалії сьогодення, а саме воєнна агресія російської федерації негативно вплинула на організацію освітнього процесу в закладах вищої освіти України. З метою максимального убезпечення учасників освітнього процесу наразі передбачено навчання у дистанційному чи змішаному форматі. Незважаючи на вимушені трансформації в організації освітнього процесу, формування здатності до міжкультурного спілкування залишається пріоритетною метою навчання

майбутніх учителів англійської мови (АМ) у закладах вищої освіти. При цьому засадничими в процесі навчання АМ, зокрема англійського діалогічного мовлення (АДМ), виступають його принципи, що уможливають дослідження вихідних вимог щодо побудови процесу іншомовної освіти. Загальнодидактичні й методичні принципи є провідними щодо методики формування компетентності в АДМ на першому (бакалаврському) вищій освіти рівні у майбутніх учителів. Побудова освітнього процесу з оперттям на вищезгадані принципи є беззаперечною запорукою його продуктивності й ефективності. Отже, питання розгляду принципів навчання АДМ набуває пріоритетної значущості. Вищезгадане переконує, що особливої уваги в контексті нових викликів процесу іншомовної освіти заслуговує проблема з'ясування й виокремлення найефективніших принципів для навчання АДМ майбутніх учителів.

У методиці навчання іноземних мов і культур категорія “принцип навчання” розглядається як основне й первинне положення, що формулюється в контексті обраного підходу до навчання й береться за аксіому. Обраний підхід диктує вимоги до освітнього процесу в цілому, а також рівня опанування навчальної дисципліни, в нашому випадку АМ як другої іноземної мови та її компонентів. Окрім цього, принципи навчання зумовлюють і формулювання цілей навчання, визначення його змісту, вибір дидактичних засобів і методів навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Авторські колективи підручників методики навчання іноземних мов і культур (Бігич та ін., 2011, с. 73–74; Бігич та ін., 2013, с. 110–122; Тарнопольський & Кожушко, 2020, с. 73–84), попри їхні різні цільові аудиторії (підручник “Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика” призначено для майбутніх учителів іноземних мов, навчально-методичний посібник “Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: курс лекцій” і підручник “Методика викладання іноземних мов у вищій школі” – для майбутніх викладачів іноземних мов), єдині в тому, що принципи навчання іноземних мов є базовими положеннями, розробленими методичною наукою, задля ефективної побудови процесу іншомовної освіти.

При цьому методика навчання іноземних мов і культур як педагогічна наука передусім бере до уваги загальнодидактичні принципи (Бігич та ін., 2011, с. 73; Бігич та ін., 2013, с. 110–114; Тарнопольський & Кожушко, 2020, с. 73), які є базовими й для інших навчальних дисциплін. Однак у методиці навчання іноземних мов і культур загальнодидактичні принципи вирізняються своїми особливостями. Ні в якому разі не применшуючи їхньої вагомості, у цій статті ми зосередимо увагу на методичних принципах інтерактивного навчання майбутніх учителів АДМ.

Мета статті – виокремити й конкретизувати методичні принципи інтерактивного навчання АДМ майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу. Інтерактивність (від англ. interaction – взаємодія), позначаючи поняття, яке визначає характер і ступінь взаємодії між об'єктами або суб'єктами, є здатністю взаємодіяти чи діалогізувати з чим-небудь (комп'ютером) або з ким-небудь (людиною). Не заперечуючи, що інтерактивність є сформованою під час навчання якістю, І. І. Костікова (2018, с. 46) вважає, що згодом ця якість трансформується в рису особистості. Отже, інтерактивність формується й розвивається в процесі навчання.

Ефективність інтерактивного навчання зумовлюється низкою чинників. Передусім задля підвищення пізнавального інтересу студентів і посилення їхньої мотивації учіння викладач постійно вдосконалює методику навчання своєї дисципліни, зокрема й АМ. Також інтерактивне навчання сприяє інтенсифікації учіння студентів під час

аудиторних занять – незалежно від кількості студентів в академічній групі й рівня володіння ними АМ інтерактивні технології й прийоми навчання уможливають активну участь кожного студента в освітньому процесі.

Отже, інтерактивне навчання АДМ відбувається за умови постійної й активної взаємодії і викладача, і студентів як рівноправних суб'єктів процесу іншомовної освіти. Інтерактивне навчання АДМ передбачає активне залучення всіх студентів до навчальної діяльності, в якій викладач є її організатором. Організація інтерактивного навчання АДМ передбачає передусім моделювання викладачем АМ типових комунікативних ситуацій. У процесі інтерактивного навчання АДМ студенти співпрацюють у парах / міні-групах. При цьому їхній склад є змінним, унаслідок чого жоден студент не може уникнути інтерактивного діалогу. В такий спосіб формування компетентності в АДМ реалізується постійно під час колективної навчальної взаємної інтерактивної діяльності.

Ми дотримуємось точки зору О. Б. Тарнопольського і М. Р. Кабанової (2020, с. 76), які поділяють методичні принципи навчання іноземних мов і культур у закладі вищої освіти на три групи:

1) базові *загальні* принципи (комунікативна / мовленнєва спрямованість навчання іноземної мови; домінуюча роль навчальної діяльності / вправ, спрямована на практику (меншою мірою на тренування) в іншомовному мовленні порівняно з іншими видами цієї діяльності; урахування особливостей рідної мови й культури в процесі презентації студентам порівнювальних явищ виучуваної мови й культури) стосуються організації всього процесу іншомовної освіти й функціонують без суттєвих змін практично з самого початку появи комунікативного підходу та залишаються такими на передбачуване майбутнє (Тарнопольський & Кабанова, 2020, с. 79);

2) *поодинокі* принципи (навчання мовлення на мовленнєвих зразках, взаємодія та взаємозв'язок (оптимально інтеграція) у навчанні різновидів іншомовної мовленнєвої діяльності, апроксимація навчальної іншомовної мовленнєвої діяльності студентів, інтенсивність початкового ступеня навчання іноземної мови й іншомовного мовлення) стосуються певних аспектів процесу іншомовної освіти, однак можуть змінюватись (і навіть зникати) разом із розвитком комунікативного підходу (Тарнопольський & Кабанова, 2020, с. 79);

3) *спеціальні* принципи навчання АМ у нелінгвістичному закладі вищої освіти (системність викладу професійної інформації в підручнику та курсі АМ для професійного спілкування, автентичність навчальних матеріалів професійного характеру, використовуваних у процесі навчання, автентичність англійськомовної навчальної діяльності й англійськомовної комунікації студентів (точного відтворення в ній професійної діяльності й комунікації), інтегрування видів англійськомовної мовленнєвої діяльності в процесі навчання, розвиток англійськомовної інформаційної компетентності студентів (Тарнопольський & Кабанова, 2020, с. 82)) мають обмеженішу сферу застосування та змінюються значно швидше, ніж поодинокі принципи.

Конкретизуємо ці методичні принципи щодо процесу інтерактивного навчання АДМ майбутніх учителів. При цьому контекстом реалізації цих принципів ми, слідом за науковцями (Тарнопольський & Кабанова, 2020, с. 76), ми обрали комунікативний підхід.

Загальні методичні принципи інтерактивного навчання АДМ майбутніх учителів

Принцип комунікативної / мовленнєвої спрямованості навчання АДМ означає, що викладач організує навчальну діяльність за закономірностями й імітує процес

англійськомовного мовленнєвого спілкування. Суто комунікативні види навчальної діяльності, які є головними й домінуючими, з максимально можливою точністю відтворюють особливості й умови перебігу англійськомовного мовленнєвого спілкування. О. Б. Тарнопольський і М. Р. Кабанова (2020) припускають, що відсоток суто комунікативних видів мовленнєвої діяльності має бути не меншим 75-80% (с. 77). Отже, процес навчання АДМ значною мірою відтворює процес англійськомовного мовлення.

Водночас, яким би повним і точним не було відтворення в аудиторії особливостей, характеристик й умов англійськомовного мовленнєвого спілкування, воно не стане природним поза межами мовного середовища та між комунікантами, які є носіями однієї рідної мови. Однак точна імітація викладачем АДМ особливостей, характеристик й умов англійськомовного мовленнєвого спілкування забезпечує перенесення мовленнєвих автоматизмів, навичок і вмінь АДМ у природну комунікацію з носіями АДМ.

Принцип домінуючої ролі навчальної діяльності / вправ, спрямованої/их на практику (менше на тренування) в АДМ порівняно з іншими видами цієї діяльності передбачає, що саме види навчальної діяльності, націлені на мовленнєву практику (II і III етапи навчання АДМ) й тренування (0 і I етапи навчання АДМ), займають більший обсяг навчального часу. За О. Б. Тарнопольським і М. Р. Кабановою (2020), таке вправління має охоплювати 90-95% навчального часу (с. 77).

Принцип урахування особливостей рідної мови й культури в процесі презентації студентам порівнювальних явищ АДМ і культури передбачає фокусування уваги студентів як на схожості, так і на відмінностях порівнювальних явищ АДМ і культури та рідної мови й культури. В контексті цього принципу О. Б. Тарнопольський і М. Р. Кабанова (2020, с. 78) акцентують явище субординативного білінгвізму, який розвивається, коли іноземна мова починає вивчатись у закладі загальної середньої чи вищої освіти з опертям на рідну мову. Ми досліджуємо процес навчання АДМ як другої іноземної мови, тобто стикаємось з явищем трілінгвізму.

В. А. Шепітчак (2021) зауважує, що трілінгвізм спонукає до постійного порівняння й зіставлення (свідомого і/чи несвідомого) засобів висловлювання думки різними мовами. Труднощі, що виникають під час навчання АДМ, полягають у збігах і розбіжностях фонетичних і граматичних явищ у рідній, першій і другій іноземних мовах, які супроводжують трансференція й інтерференція. В нашому дослідженні цей принцип уможливорює прогнозування особливостей і труднощів навчання АДМ, визначення структури мовленнєвих операцій і можливість перенесення / коригування / формування нових мовленнєвих навичок і вмінь.

Поодинокі методичні принципи інтерактивного навчання АДМ майбутніх учителів

Принцип навчання АДМ з опертям на мовленнєві зразки передбачає, що навчальний матеріал як презентується викладачем, так й опрацьовується студентами в зв'язному мовленні. Тексти діалогів-зразків і є мовленнєвими зразками, однак за умови, що вони типово відображають дотичну мовленнєву продукцію в обраних для навчання темах і ситуаціях усного англійськомовного мовленнєвого спілкування.

Принцип взаємодії й взаємозв'язку (оптимально інтеграції) в навчанні АДМ різновидів англійськомовної мовленнєвої діяльності передбачає розвиток мовленнєвих автоматизмів, дотичних навичок і вмінь не виокремлено один від одного, а лише у взаємозв'язку й взаємодії, внаслідок чого вони інтегруються

й залучаються для паралельного функціонування не одного, а всіх різновидів мовленнєвої діяльності. Так, діалогічне мовлення, як процес і продукт мовленнєвої діяльності двох комунікантів / мовленнєвого спілкування двох осіб, під час якої / якого кожне висловлювання адресовано безпосередньо співрозмовнику, передбачає залучення двох видів мовленнєвої діяльності: аудіювання (мовленнєва роль слухача) й монологічного мовлення (мовленнєва роль мовця).

Принцип апроксимації навчального АДМ передбачає визначення реально досяжних вимог до рівня сформованості у студентів англійськомовної компетентності в цьому виді мовленнєвої діяльності та формулювання конкретних цілей відповідно до умов перебігу процесу навчання (відсутність мовного середовища, навчання АМ як другої іноземної мови тощо).

Принцип інтенсивності початкового ступеня навчання АМ, зокрема АДМ, обумовлюється особливим статусом цього ступеня в успішності всього мовного курсу. Головним завданням початкового ступеня є запуск з опертям на досить обмежений мовний і мовленнєвий навчальний матеріал англійськомовного мовленнєвого механізму, коли студенти отримують можливість реально спілкуватись (навіть на простому й примітивному рівні) виучуваною АМ, тобто володіють мінімально комунікативним мовним рівнем. Подальший розвиток і вдосконалення цього рівня є завданнями наступних ступенів навчання АМ.

Спеціальні методичні принципи інтерактивного навчання АДМ майбутніх учителів

Попри те, що О. Б. Тарнопольський і М. Р. Кабанова (2020, с. 82) конкретизували п'ять спеціальних принципів для конструктивістської методики комбінованого навчання АМ у нелінгвістичному закладі вищої освіти, вважаємо ці принципи валідними й актуальними для розробленої нами методики інтерактивного навчання АДМ майбутніх учителів:

- принцип системності викладу професійно орієнтованої інформації в підручнику, навчальних посібниках й інших засобах навчання АДМ,
- принцип автентичності професійно орієнтованих навчальних матеріалів, зокрема аудіо- й відеодіалогів-зразків,
- принцип автентичності англійськомовної навчальної діяльності й англійськомовного спілкування студентів (точне відтворення майбутньої професійної діяльності й комунікації),
- принцип інтегрування видів англійськомовної мовленнєвої діяльності, зокрема аудіювання й монологічного мовлення,
- принцип розвитку англійськомовної інформаційної компетентності студентів – майбутніх учителів.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Таким чином, конкретизовані нами загальні, поодинокі й спеціальні методичні принципи слугують головним теоретичним підґрунтям для практичного розроблення методики навчання студентів АДМ у всіх його аспектах, проявах й умовах, найяскравіше характеризуючи комунікативний підхід як контекст такого навчання майбутніх учителів. Розглянуті вище принципи враховуються при розробленні робочих програм навчальної дисципліни “Англійська мова як друга іноземна” для студентів І/ІІ курсів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти та реалізуються через дотичну підсистему вправ для навчання АДМ. Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в розробленні й експериментальній перевірці підсистеми вправ з використанням інтерактивних прийомів навчання майбутніх учителів АДМ (Бігич & Міцай, 2017; Бігич, 2021).

ЛІТЕРАТУРА

- Бігич, О. Б. (2021). Швидкісне знайомство як інтерактивна форма навчання іноземної мови й культури. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Педагогіка та психологія*, 34, 124–131.
- Бігич, О. Б., Бориско, Н. Ф., Борецька, Г. Е., Гапонова, С. В., Майєр, Н. В., Ніколаєва, С. Ю., Олійник, Т. О., Писанко, М. Л., Сажко, Л. А., Склярєнко, Н. К., Смоліна, С. В., Устименко, О. М., Хоменко, Е. Г., Черниш, В. В., Шерстюк, О. М., & Шукліна, С. І. (2013). *Методика навчання іноземних мов і культур: теорія та практика*. Видавничий центр КНЛУ.
- Бігич, О. Б., Бориско, Н. Ф., Борецька, Г. Е., Голованчук, Л. П., Ніколаєва, С. Ю., Сажко, Л. А., Склярєнко, Смоліна, С. В., Н. К., Соболева, І. Ф., & Черниш, В. В. (2011). *Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції : курс лекцій*. Ленвіт.
- Бігич, О. Б., & Міцай, Є. П. (2017). Навчальні прийоми інтерактивної технології формування іншомовної компетентності в говорінні. В *Тенденції та перспективи розвитку науки й освіти в умовах глобалізації*. Матеріали XXIX Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Вип. 29, с. 288–290). Переяслав-Хмельницький.
- Костікова, І. І. (2018). Інтерактивність майбутнього фахівця як якість навчання та риса особистості. В *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України* (с. 45–47). Харківський національний університет внутрішніх справ. https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_03_2018/pdf/12.pdf
- Тарнопольський, О. Б., & Кабанова, М. Р. (2020). *Методика викладання іноземних мов у вищій школі*. Нова книга.
- Шепітчак, В. А. (2021). *Трилінгвізм у процесі навчання граматики англійської мови*. <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/106/2941/6227-1?inline=1>

REFERENCES

- Bihych, O. B. (2021). Shvydkisne znajomstvo yak interaktyvna forma navchannia inozemnoi movy j kul'tury. *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho lnhvistychnoho universytetu. Serii Pedahohika ta psykholohiia*, 34, 124–131.
- Bihych, O. B., Borysko, N. F., Borets'ka, H. E., Haponova, S. V., Majier, N. V., Nikolaieva, S. Yu., Olijnyk, T. O., Pysanko, M. L., Sazhko, L. A., Skliarenko, N. K., Smolina, S. V., Ustymenko, O. M., Khomenko, E. H., Chernysh, V. V., Sherstiuk, O. M., & Shuklina, S. I. (2013). *Metodyka navchannia inozemnykh mov i kul'tur: teoriia ta praktyka*. Vydavnychyj tsentr KNLU.
- Bihych, O. B., Borysko, N. F., Borets'ka, H. E., Holovanchuk, L. P., Nikolaieva, S. Yu., Sazhko, L. A., Skliarenko, Smolina, S. V., N. K., Sobolieva, I. F., & Chernysh, V. V. (2011). *Metodyka formuvannia mizhkul'turnoi inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentsii : kurs leksij*. Lenvit.
- Bihych, O. B., & Mitsaj, Ye. P. (2017). Navchal'ni pryjomy interaktyvnoi tekhnolohii formuvannia inshomovnoi kompetentnosti v hovorinni. V *Tendentsii ta perspektyvy rozvytku nauky j osvity v umovakh hlobalizatsii*. Materialy KhKhIKh Mizhnarodnoi

naukovo-praktychnoi internet-konferentsii (Vyp. 29, s. 288–290). Pereiaslav-Khmel'nyts'kyj.

Kostikova, I. I. (2018). Interaktyvnist' majbutn'oho fakhivtsia iak iakist' navchannia ta rysa osobystosti. V *Psykhologichni ta pedahohichni problemy profesijnoi osvity ta patriotychnoho vykhovannia personalu systemy MVS Ukrainy* (s. 45–47). Kharkivs'kyj natsional'nyj universytet vnutrishnikh sprav. https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_03_2018/pdf/12.pdf

Tarnopol's'kyj, O. B., & Kabanova, M. R. (2020). *Metodyka vykladannia inozemnykh mov u vyschij shkoli*. Nova knyha.

Shepitchak, V. A. (2021). *Trylinhvizm u protsesi navchannia hramatyky anhlijs'koi movy*. <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/106/2941/6227-1?inline=1>